

**Gwara - Dlaczego nie
wszyscy mówimy tak samo?
- Gwara jest jak szyfr**

Wyjaśnienie dla nauczyciela:

Niesamowitość gwar kryje się w tym, że są one geograficznie związane z danym regionem i zazwyczaj używane tylko na wybranym terenie. W gwarach można znaleźć określenia, które nie mają swoich odpowiedników w języku polskim, bo są związane ze zjawiskami występującymi lokalnie, np. zapożyczone z języka wołoskiego określenia serów – bryndza, bundz, które kiedyś były charakterystyczne dla gwary góralskiej, a obecnie są używane w języku polskim. Jednak jest też druga strona medalu – zdarzają się rzeczy, które w każdej gwarze są określane inaczej, np. ziemniaki – w Wielkopolsce są to pyry, na Podhalu – grule, Kaszubi mówią na nie bulwy, Kresowiaczy – barabole, w gwarze śląskiej i kurpiowskiej usłyszemy o kartoflach.

Przed przystąpieniem do lekcji niech uczniowie odbędą rozmowy swoimi dziadkami lub sąsiadami, którzy są w starszym wieku. Niech zapytają ich, czy są jakieś słowa, które pamiętają z dzieciństwa, a dziś nie używa się ich prawie wcale albo używa bardzo rzadko. Zanotujcie lub nagrajcie te słowa oraz ich znaczenia i zabierzcie notatki na zajęcia.

Słowniczek małego etnologa:

Gwara – Odmiana języka narodowego, uwarunkowana położeniem danego regionu, najczęściej pojawia się na niewielkim terenie.

Dialekt - Dialekt to odmiana polszczyzny ogólnej, która wyróżnia się charakterystyczną dla danego obszaru wymową głosek w obrębie jednego dialektu może występować kilka gwar.

Pytania do rozmowy z uczniem po wykonaniu ćwiczenia:

- W jaki sposób mówiła osoba, która usłyszeliście w filmie?
- Dlaczego wszyscy ludzie na świecie powinni współpracować i jak język w tym pomaga?
- Jakie znacie przykłady problemów, które łatwiej jest rozwiązać wspólnie niż samodzielnie?
- Czy słyszycie u siebie w domu lub na podwórku czasami dziwne, niezrozumiałe dla was słowa?
- Czy brzmią one jak szyfr?

Propozycja wykonania aktywności:

1. <https://www.youtube.com/watch?v=B3BLB31xN5s> - Posłuchajcie nagrania i odpowiedzcie na pytanie - Jak mówi gazda? Czym różni się sposób jego mowy od waszej?
2. Poznaliście dziś wiele nowych słów gwarowych. Po powrocie do domu spróbujcie napisać krótkie opowiadanie, w którym wykorzystacie jak najwięcej z nich lub zapiszcie je w słowniku gwarowym klasy.

Materiał dla ucznia:

Wspólnie z nauczycielem spróbujcie zaśpiewać kaszubską wyliczankę zgodnie z poniższą ilustracją. Wcześniej możecie odsłuchać jej oryginalnego wykonania.

Kaszebscze note

To je krotcze,
to je dłudże,

to kaszebsko
stole.ca

To są base,
to są skrzepce,

to oznoczno
Kaszeba.

To je ridel,
to je tecz

To są chojne,
widte gnojne

to je proste,
to je krzewe

to je tilne
koło wozne

To są hoczi,

to są ptoczi

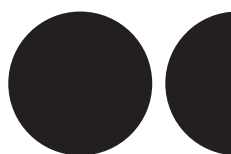
to są prescze
pótrojoczi

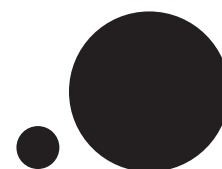
To je kleka,

to je wół,

to je całe,
a to pół.

To je mołe, to je wioldże,
to są instrumenta wszelcze.

Rozszyfrujcie jedno ze śląskich powiedzeń. Gwara bądź jak niektórzy uważają język, czy dialekt śląski bogaty jest w różnego rodzaju zabawne powiedzenia. Poznaj jedno z nich!

Do rozszyfrowania hasła użyjcie klucza:

GA-DE-RY-PO-LU-KI

Hasło do rozszyfrowania:

„Zaygcziōw oyzkeōm ołgczik”

Rozwiązanie: „Z graczkōw prziđōm płaczki” powiedzieliby tak zwykle do Ciebie i kolegów rodzice na śląsku, abyście uważali! Zrobiliby zapewne to gdyby zobaczyli już, że wasza zabawa może się skończyć płaczem. Pewnie nie posłuchacie, ale dla spokoju rodziców wolą to zdanie po śląsku wygłosić :)